

A 19) 0.

APHORISMI PHILOSOPHICI;

DE

GLORIA DEI

EX

JUSTA CONSIDERATIONE

FERTILITATIS TERRÆ,

QVOS,

Suffrag. Ampliff. Facult. Philosoph. in Reg. Aboënsi Academia,

PRÆSIDE

CAROLO FRID.
MENNANDER,

Scient. Nat. PROFESSORE Reg. & Ordin.

pro solitis in Philosophia honoribus,

Publico examini offert

DANIEL HALLMAN, *Zach. Filius,*

Sveogothorum NERICIUS.

Die XIII. Apr. Anni MDCCXLVIII.

Loco horisque consuetis.

ABOÆ, Excud. JOH. KÆMPE, Reg. Acad. Typ.

APHORISMUS. I.

GLoria Dei est admiranda Ejus majestas, rebus, actionibus judiciisque quocumque modo expressa. Perfectiones, quibus gradu incomparabili gaudet Summum Numen, in eo amice conspirant, omnes, ut majestatem Ejus absolvant. Hinc colligimus, quod, quo plures ratiociniorum ope detegere possumus hujus supremi Entis perfectiones, eo propius ad majestatis Ejus prorsus admirandæ cognitionem perveniamus.

APHOR. II.

Justum, sensu rigoroso, omne id, quod in relatione ad legem ei conveniens est, dici solet. Legi cuiusque hominum inditæ nihil magis congruum atque commune, quam Deum aliquem agnoscere. Sed ut ad veram Dei cognitionem perveniant humunciones, in primis dispiciendum est, quid de Deo, quem ex sui, & universi creatione, quilibet potest cognoscere, ratio percipiat. Ea enim, quæ ex contemplatione eorum, quibus se manifestavit Deus, colliguntur, tutissima atque clarissima sunt argumenta ad demonstrandam & omnino evincendam existentiam, & plurima Summi Numinis attributa. Hinc facile est intellectu, quid per *justam consecrationem* intellectum volo, nempe: ejusmodi contemplationem rerum creatarum, quæ nos non tantum in cognitionem Conditoris existentia, sed etiam
Ejus

Ejus, quotquot investigare potest ratio, attributorum atque perfectionum, deducere queat; quæque viva est, ut animum in cultum Numinis abripiat.

APHOR. III.

Affectio terræ, qua satione unius grani e sinu suo multiplicem ejusdem generis edit fructum, ejus vocatur fertilitas. Semina itaque sive sponte, sive hominum industria & labore, sive alio quocunque modo, terræ commissa fuerint, eandem tamen terræ prorsus admirabilem percipiunt affectionem; crescunt, auferunt, florescunt & fructus proferunt.

APHOR. IV.

Ostendunt experimenta Kûlbeliana, solum fertile illud esse, quod justam terræ subtilis, unguinosæ & aqua solubilis portionem, portiuncula salis mixtam, possidet, unde succus vegetabilium nutritius componitur. Possunt vero & loca sterilia adminiculis variis ad felicem vegetabilium proventum emendari.

APHOR. V.

Dum alicubi terra segeti minus est idonea, compensatur is defectus haud raro subterranea fertilitate, de qua scite Xenophon, de Atheniensium argentariis metallis loquens: *Est terra, in qua si sementem feceris, non fundit fruges; si vero eam fuderis, multo plures alit, quam si fruges ferret.*

APHOR. VI.

Initium, continuatio atque maturitas plantarum, terræ radicibus suis infixarum, non adeo terræ adscribenda, quasi sola ageret terra hoc præstantissimum opus; sed ad hoc sol, atmosphæra, nubes, pluvia, ventus &c. adeo amice concurrunt, ut prorsus admiranda

4
fit eorum vicissitudo atque cooperatio in iis, quæ ex gremio terræ exurgunt, vegetabilibus perficiendis,

APHOR. VII.

SOL radiis suis, directis, vel obliquis, in terram delapsis, vehementiorem vel debiliorem efficit calorem. Ne vero æstu solis prorsus exsiccentur plantæ, prohibet atmosphæra nubibus impleta. Nubes in primis vegetabilibus refrigerationem præstant, pluviam ea humore perfundunt, ventum flatu suo eorum motui & propulsioni succi vitalis inserviunt. Ne plures ad fertilitatem terræ enumerem causas concurrentes.

APHOR. VIII.

Licet jam ita sit, ut omnes hæ causæ, superius indicatæ, ad fertilitatem conferant; recte tamen fertilitas terræ vocatur, utpote e cujus gremio omnia germinant, & ad cujus superficiem reliquæ, quotquot concurrunt, causæ, sese accommodent & applicent, necessum est.

APHOR. IX.

Fertilitatem terræ si contemplationi mentis & oculorum subjiciamus, tanta sese offert multitudo obsectorum, ut alibi vix reperiatur major. Hæc varia plantarum genera, species plurimas & innumera individua nobis præbet, quæ, quotquot sunt, in nostram verti possunt utilitatem. Alia ad domicilia, alia ad sustentationem, ad defensionem alia, alia ad vestitum, ad medicinam alia sunt omnino necessaria. Hæc amoenitatem ubique locorum nobis exhibet ad spectu jucundissimam. Hæc suavitatis odorem, quos fundunt flores, mater est. Paucis ut multa comprehendam: fertilitas terræ tantum ad Oeconomiam animalem conduit, ut, illa remota, plane miserabilis, imo prorsus impossibilis esset animalium vita.

APHOR. X.

EO vero magis stupenda redditur hæc terræ fertilitas, dum simul cogitatur, tot specie & qualitatibus differentes plantas plantarumque partes glebæ nigrae & communi alimento originem debere; non exhauriri vires naturæ, sed per orbis durationem immotam persistere fertilitatem; eam denique esse climati accommodatam, ut producat ubique tellus tales plantas, quæ incolis sunt convenientissimæ, ita ut inter regionis cujusque plantas, & reliquas circumstantias, sit aptissima harmonia.

APHOR. XI.

Crediderunt viri nonnulli eruditi, pestem & bellum esse necessaria, imo debere quovis ad minimum seculo evenire, ne nimirum nimium multiplicetur genus humanum, & ut eidem alimentorum copia suppetat. Nos in illa re iudicium suspendimus, cum instituti hactenus hominum, una viventium, census, & nationum ad detortuos relationes, sint imperfectæ, partiales & hypothefibus superstructæ. Id autem non veremur contendere, ad minimum quadruplo plures homines, quam nunc sunt, alere posse globum nostrum, adeoque ad impediendam nimiam generis humani multiplicationem per aliquot certe secula non esse hæc flagella iræ divinæ necessaria, quæ, ut pœnæ sint immorigerorum civium suorum, Justitia suprema vel immittere vel permittere solet.

APHOR. XII.

Contendit Petr. Kressschmer in Oecon. vorschläge, pag. 71. & calculo ostendere conatur, passerem unum quotannis pretio plusquam IV. thal. Joach. vitare. Ita ne regii quidem reditus ulli huic avium speciei

speciei sustinenda sufficerent. Quæ quantula, quæso, portio est integri regni animalis? quod abunde & largiter sustentat terræ fecunditas.

APHOR. XIII.

NE vero una species alteri alimentum præriperet, certa cuilibet assignata sunt escarum genera. Vel si iisdem victitaverint herbis, residuam faciunt aliis nutrimenti partem. Ita ubi boves pascua habuere, relinquunt equis cibum, & hi ovibus. Remanet vero insuper avibus & insectis sua portio.

APHOR. XIV.

Quod omnia illa, quæ ad terræ fertilitatem concurrunt, suas habeant causas physicas per nexum rerum, dubio caret omni. Sed ut hæc a causis physicis per nexum rerum, ita harum existentia & essentia causa & ratio ultimato quærenda est in Ente uno absolute necessario, æterno, independente, infinito, immutabili, simplicissimo, quod Dei nomine veneramur; nisi quis absurdam & multis dudum argumentis explosam sententiam de progressu in infinitum stolide amplecteretur.

APHOR. XV.

Postquam invenit ratio, quod, iusta adhibita attentione & meditatione, facili sit negotio: Deum esse Auctorem hujus universi, & consequenter fertilitatis, tunc non procul abest, quominus eodem negotio percipiat, quod Deus sit sapiens, bonus, omnipotens, justus.

APHOR. XVI.

Deus, qui Auctor jure censetur omnium, ita nexum rerum & causarum fertilitatis terræ ordinavit, ut media sint convenientissima, finem, quem sibi

7
sibi proposuit, obtinendi. Qui vero pollet scientia fines & media subordinandi est sapiens. Ergo ratio, his consideratis, infert. Deus est sapientissimus.

APHOR. XVII.

Bonitas est promittitudo aliis perfectiones conferendi. Summa illa est, dum tantum boni aliis communicatur, quantum possibile est. Per fertilitatem terræ ejus incolis Summum Numen, ut commode vivere possent, prospexit, quippe per illam omnia necessaria illis paravit, Deum itaque esse summe bonum, nemo ibi inficias.

APHOR. XVIII.

Deus, ut in antecedentibus dictum est, terræ fertilitatem, omniaque ad eam conducentia, ad existentiam perduxit. Hoc vero præstantissimum opus vires longe superat finitas, & summam requirit potentiam. Habet itaque in his homo speculum divinæ omnipotentæ.

APHOR. XIX.

Pari modo etiam hinc elici potest, Deum esse liberrimum, justum & omnipræsentem. Liberrimus est, cum ex pluribus nexibus possibilibus pro sancto arbitrio præsentem elegerit. Justus, cum cuilibet regioni, cuilibet animalium speciei per fertilitatem terræ pro rata prospexerit. Cumque omnia ubique sustentet, foveat, gubernet, idem omnipræsens est.

APHOR. XX.

Quoniam itaque ex justa consideratione fertilitatis terræ tot tantaque fluunt hominis commoda, ut scilicet inde veri Dei existentiam, plurimaque ejus attributa detegere possit; ideoque admodum necessaria
judica-

judicatur hujus rei consideratio; imo ita, ut qui hanc & huic similes alias ex rerum natura ductas contemplationes neglexerit, Deum non possit non offendere, & impunis non evadat.

APHOR. XXI.

HÆc omnia, quæ antea dicta sunt, rite perpendens, ab atheismi labe non solum est immunis, sed etiam in admirationem & cultum summi Creatoris, qui in his, quæ quotidie oculis nostris obvia sunt, objectis, gloriam suam quam maxime manifestavit, non potest non rapi.

APHOR. XXII.

Motiva, quæ ad gloriam Dei illustrandam ducunt, quisque mortalium acquirere tenetur. Propius & fortius terra ipsa ejusque fructibus vix nobis hujus rei est motivum, utpote ubi paratam nobis quotidie mensam, & penu ditissimum omnibus usibus nostris reperimus. Provide itaque cavendum, ne, ut pedibus calcatur terra, ita etiam in mente despecta habeatur, sed consideranda est ut scala, cujus ope ad cælorumque dominum ascendamus.

שׁוּחַ לְאֶרֶץ וְתוֹרָה

S. D. G.

